

KOMUNIKOLOGIJA: 2. kolokvij, 15. 5. 2001

1. Kako Habermas definira javnost in javno mnenje? (J.Habermas, Strukturne spremembe javnosti, str. 293, 294)

JAVNOST je za Habermasa področje družbenega življenja, v katerem se razvija javno mnenje:

- a) JAVNOST nastaja skozi **zasebna mnenja**
- b) V JAVNOSTI mora potekati **javna razprava**
- c) V JAVNOSTI se javno mnenje razvije s **sprejemom soglasja**
- d) JAVNOST mora biti **dostopna vsem posameznikom**.
- e) V JAVNOSTI morajo obstajati **sistemske pogoje** za svobodno zbiranje občanov

2. Katere so značilnosti odnosa med javnim in zasebnim v času antike?

V času antike sta bila **javno in zasebno strogo ločena**. V mestni državi Polis, ki je predstavljala **JAVNO PODROČJE**, je potekalo **sodelovanje izključno državljanov**, ki so delovali v okviru **neposredne demokracije**. Iz neposredne demokracije (ki je vključevala poleg pravice tudi **dolžnost** do sodelave pri javnih razpravah) so bile izključene **ženske, sužnji, moški stari pod 20 let in ljudje brez lastnine**. Na drugi strani je v **ZASEBNEM PODROČJU** (oikos-dom, idia) veljalo **načelo neuvrščenosti**, po katerem se zasebno področje nikakor ni smelo prepletati z javnim področjem (ATE=meja, ki je ne sme nihče prestopiti).

3. Katere so značilnosti obdobja reprezentativne javnosti? (J.Habermas, Strukturne spremembe javnosti, str. 294-296)

Javnost ni obstajala v smislu antičnega pojmovanja zaradi hierarhične organiziranosti srednjeveške družbe. Javnost ni obstajala kot lastno, o zasebne sfere ločeno področje. Obstajala je **javna reprezentacija gospostva**. Sprva je bila reprezentativna javnost vezana na **fevdalne oblasti** (Cerkev, plemstvo), ki so se sčasoma razkrojile: religija je postala osebna zadeva (po Francoski revoluciji). Religiozna svoboda je zgodovinsko zagotovila prvo področje zasebne avtonomije. Reprezentativna javnost se je umikala novi sferi "javne oblasti", zasebniki so bili izključeni iz javne oblasti. **Javno se ni več nanašalo na reprezentativni dvor tiste osebnosti, ki je imela avtoriteto, temveč na kompetencah urejeno delovanje aparata, ki je imel monopol na legitimno izvajanje oblasti**. Družba proti državi je bila bodisi:

- a) kot **zasebno območje odmaknjena od državne oblasti**
 - b) **postala zadeva javnega interesa**
- Meščansko javnost je mogoče razumeti kot sfero v publiko zbranih zasebnikov.**

4. Katere so značilnosti literarne javnosti, politične javnosti in liberalnega modela javnosti? (J.Habermas, Strukturne spremembe javnosti, str. 296-298)

Literarna javnost je bila uvedena v **Franciji konec 17. stoletja**. V salonih so potekale **filozofske razprave**, ki so jih **vodile ženske, niso pa to bile politične razprave**. **Dostop** do teh razprav je bil **omejen**. Prenos informacij je bil omogočen predvsem s **pisemsko komunikacijo** (z letaki, ker časopisi v pravem pomenu še niso obstajali), zanimivo pa je tudi, da se v tem obdobju **prvič uporabi pojem JAVNEGA MNENJA**.

Politična javnost je bila uvedena v **Angliji konec 17. stoletja**. V angleških kavarnah so potekale **politične razprave, dostop pa je bil omogočen vsem**, ki so hoteli sodelovati, ne glede na politično usmerjenost. Ta javnost je **kritično nadzorovala delovanje oblasti**, močno pa je **povečala potrebo po obveščenosti in odločno prispevala k razvoju časopisa**.

Liberalni model javnosti se je pričel s Francosko revolucijo in njeno Deklaracijo o človekovih pravicah in pravicah državljana. Ta model so pomagali oblikovati številni dejavniki:

- a) **razvoj industrije** (nova delovna sila, selitev v mesta)
- b) **razvoj transportnih sredstev** (železnice, parnik,...)
- c) **porast pismenosti** (mediji so predstavljali način izobraževanja)

Pomembno vlogo je v tem času prevzelo **politično dnevno časopisje**. Ker sta se **področji javnosti in zasebnosti prepletali**, se oblikuje **področje intimnosti**. Sfera javnosti se je spremenila z dotokom zasebnih interesov, ki so se v njej privilegirano izrazili. Pojavil se je **koncept redukcije kompleksnosti**, ki temelji na pristranskem poročanju o dogodkih; in **pojem funkcionalne diferenciacije**, ki pravi, da družbo sestavljajo različni podsistemi in vsak razvija svojo govorico, naloga medijev pa je, da te govorice spremenijo v **UNIVERZALNI KOD**, ki je vsem razumljiv. Tako je meščanska revolucija omogočila **istočasno komuniciranje množic in razvoj novega občinstva**, ki je nastajalo preko časopisov.

5. Katere so značilnosti javnosti v socialnodržavnih množičnih demokracijah? (J.Habermas, Strukturne spremembe javnosti, str. 298-299)+predavanja

Publika se je prek meje meščanstva širila s pomočjo **tiska in propagande**. Konflikti so v tem času iz zasebne sfere **privreli v javnost**. Javnost je postala **polje interesne konkurence**. S **spojitvijo javnega in zasebnega** niso samo politične instance prevzele nekaterih funkcij v sferi blagovnega prometa in družbenega dela, ampak so zdaj tudi **družbene sile prevzele politične funkcije**. To je pripeljalo do nekakšne **REFEVDALIZACIJE JAVNOSTI**. Odmrle so kritične funkcije politične javnosti. **Zapoved javnosti** se od državnih organov **razširja na vse organizacije**, ki so v svojem delovanju

vezane na državo. Tako je prišlo do **splošne dostopnosti** do javnih zadev, **mediji** pa naj bi **prevzeli kritično funkcijo javnosti**. To pomeni, da pravzaprav javnost predstavljajo mediji, ki hkrati predstavljajo ljudi pred državo. K takemu razvoju dogodkov so pripomogli predvsem naslednji dejavniki:

- a) **sprememba v razvoju družbe: RAZVOJ NIŽJEGA SREDNJEGA RAZREDA** (revni s podeželja se naseljujejo v mesta in uporabljajo medije)
- b) **sprememba delovnega časa** (iz 55 na 48 ur na teden, kar pomeni, da so imeli ljudje več prostega časa, ki so ga porabili za medije)
- c) **sprememba v strukturi dohodkov** (odstotkovno so ljudje porabljali vedno manj denarja za hrano, kar jim je omogočilo lažji dostop do javnih obveščevalnih sredstev)
- d) **finančna dostopnost** ("more money, more honey":))
- e) **izobraževanje** (daljši proces izobraževanja je pripeljal do t.i. podaljšanja otroštva. pojavile so se zahteve po obveznem šolanju za otroke, v 20. stoletju pa se je začel zviševati prag za vstop v medijski prostor)
- f) **spreminjanje podobe časopisov** (kratki stavki, čustveni vnosi,...)
- g) **spreminjanje žanrov**
- h) **fenomen zvezdnitva** (identifikacija občinstva z zvezdniki, privlačnost)

6. Katere so funkcije množičnih medijev po Lazarsfeldu in Mertonu? (Komunikološka hrestomatija 2, str. 28-40)

1. **VLOGA PODELJEVANJA STATUSA** (mediji javnim zadevam, osebam, organizacijam in družbenim gibanjem **podeljujejo status**, hkrati pa ga **legitimizirajo**)
2. **UVELJAVLJANJE DRUŽBENIH NORM** (mediji **definirajo lestvico vrednot** in tako ohranjajo status quo=obstoječe stanje-poveži s 4.funkcijo)
3. **NARKOTIČNA DISFUNKCIJA** (mediji dajejo ljudem **občutek sodelovanja v javnem življenju**, v resnici pa so mnogo bolj oddaljeni od njega)
4. **DRUŽBENI KONFORMIZEM IN VPLIV NA POPULARNI OKUS** (mediji razvrščajo in reproducirajo vrednote in na ta način **vzdržujejo status quo**. To lahko v ljudeh pripelje do moralne panike(npr. lov na čarovnice), v interpretaciji družbenih zadev pa **igrajo ključno vlogo razlage dogodkov**. Konformizem oz.vključitev v program in podreditev načelom medijev predstavlja problem predvsem zato, ker povzroči ljudem **odvzem kritičnosti**)
5. **OBLIKA PROPAGANDE** (pomemben je predvsem **nadzor nad mediji**-pomanjkanje nadzora lahko pripelje do **monopolizacije medijev**, t.j. do stanja, ko je zelo malo nasprotovanja vrednot medijev oz. kadar ni nobene protipropagande. **Propaganda** sama po sebi **le redko spremeni temeljne vrednote**, izjemno pa je pomembno **vzdrževanje neposrednih stikov**, kar pomeni, da so pri izbiri informacije pomembni predvsem "pomembni drugi".

7. Naštej 4 kategorije obravnavanja javnosti! (Splichal, Javno mnenje, str.22)

- a) **Javnost kot SPECIFIČNA SOCIALNA KATEGORIJA:** pojavlja se kot družbeni akter, subjekt, torej je v odnosu do takega dogajanja

- b) **Javnost kot SPECIFIČNA NARAVA** kake dejavnosti ali prostora: značilnost ali stanje javnega.
- c) **Javnost kot DOLOČENO PODROČJE DRUŽBENEGA ŽIVLJENJA (javna sfera, domena):** s svojo kompleksnostjo presega javnost v pomenu kategorije (akterja) ali narave dejavnosti.
- d) **Javnost kot RAZPRAVA O JAVNEM MNENJU:** povezuje zgornje 3 pomenske razsežnosti in jim dodaja še MNENJSKO.

8. Katere so 4 skupine definicij javnega mnenja?

1. **AGREGATNE DEFINICIJE:** JAVNO MNENJE obravnavajo kot SEŠTEVEK INDIVIDUALNIH MNENJ. Možno jih je seštevati in meriti na osnovi javnomenjskih raziskav.
2. **VEČINSKE DEFINICIJE:** JAVNO MNENJE obravnavajo kot MNENJE VEČINE. (teorija spirale molka: obstajajo prevladujoča mnenja)
3. **DISKURZIVNO-KONSENZUALNE DEFINICIJE:** JAVNO MNENJE se oblikuje v JAVNI RAZPRAVI, ob soočenju različnih mnenj se sprejme KONSENZ, ki pomeni JAVNO MNENJE.
4. **DEFINICIJE, KI TRDIJO, DA JAVNO MNENJE NE OBSTAJA:** glej naslednje vprašanje.

9. Zakaj po nekaterih definicijah JAVNO MNENJE ne obstaja?

1. Ker javnomnenjske raziskave izhajajo iz predpostavke, da imajo vsi že IZOBLIKOVANA mnenja, kar pa ne drži!
2. Vsa mnenja nimajo enake teže, ker imamo njeni člani različne možnosti predstavitve mnenj.
3. V družbi ne obstaja konsenz o tem, katera vprašanja so pomembna, temveč jih definirajo mediji.
4. Avtorji, ki zagovarjajo te definicije, na osnovi teh trditev pravijo, da javno mnenje ne obstaja, ampak je le konstrukt, ki se uporablja v politične namene.

10. Katere so temeljne razlike v definiciji JAVNEGA MNENJA (po Childsu)? (Splichal, Javno mnenje, str. 46)

1. Stopnja soglasnosti glede javnih zadev,
2. Načini oblikovanja mnenj
3. Kakovost mnenj
4. Kdo ima mnenja
5. Vsebina mnenj

11. Katere funkcije ima JAVNO MNENJE v družbi (po Ulli Oto)? (Splichal, JM, str. 47)

- 1) **KAKOVOST JAVNEGA MNENJA:** racionalnost-iracionalnost
- 2) **AGREGATNO STANJE:** trajno, permanentno-spremenljivo
- 3) **ZGODOVINSKO MESTO:** zgodovinski dejavnik-nov družbeni moment
- 4) **FUNKCIONALNI POLOŽAJ:** kritična instanca-receptivna instanca
- 5) **PODROČJE DELOVANJA:** specifičnost delovanja-vseobsežnost delovanja

12. Kateri so trajni problemi JAVNEGA MNENJA (po Priceu)? (Splichal, JM, str. 48)

1. Odsotnost kompetence in interesa za politične zadeve
2. Pomanjkanje virov in sredstev za zbiranje informacij in izražanje mnenj
3. Tiranija večine, ki manjšinam preprečuje od večinskih različna mnenja
4. Podvrženost javnosti prepričevalnemu in emotivnemu komuniciranju
5. Prevlada elit

13. Kateri trendi so se uveljavili v 90-ih letih?

1. Zaton v strankarski identifikaciji: drugačno odločanje volivcev
2. Splošna usmerjenost politike: majhno raziskovanje programov strank
3. Politiki usmerjajo medijsko pozornost
4. Personalizacija politike
5. Razvoj komercialnega TV sektorja.

14. Navedi značilnosti tradicionalno-liberalnega in socialno-psihološkega razumevanja Javnega mnenja? (Splichal, str. 48)

1. Glede **kakovosti JM** je v TRAD.-LIB. razumevanjih JM racionalno oz. ga je mogoče »vzgojiti« v racionalnega, v SOCIAL.-PSIH. razumevanjih pa je JM iracionalno in prevsem rezultat socialnih tehnik, ki usmerjajo človekovo vedenje.
2. Glede **agregatnega stanja** je v TRAD.-LIB. razumevanjih JM trajno in usmerjeno h končnemu cilju, v SOCIAL.-PSIH. pa je JM spremenljivo kot vremenski »petelin na strehi«.
3. Glede **zgodovinskega mesta** je JM v TRAD.-LIB. razumevanjih zgodovinski dejavnik, povezan z vsakokratno organizacijo družbe, v kateri predstavlja »funkcionalno matriko«, v SOCIAL.-LIB. razumevanjih pa je JM nov družbeni moment, ki se v povezavi s sodobnim razvojem znanosti, tehnike in s tem družbe pojavi z vzponom.

srednjega sloja in razvojem različnih medijev.

4. Glede **funkcionalnega položaja** je JM v TRAD.-LIB. razumevanjih kritična instanca, zlasti v odnosu do oblasti, v SOCIAL.-PSIH. razumevanjih pa receptivna instanca in manipulabilni predmet politike.
5. V TRAD.-LIB. razumevanjih so **nosilci tisti, ki imajo zadostno politično izobrazbo, sposobnost razsojanja, občutek odgovornosti, da lahko oblikujejo lastno mnenje**, v SOCIAL.-LIB. razumevanjih pa so nosilci vsi politični glasovi in nagnjenja v družbi.

15. Kako Robert E. Park definira javnost in množico? (Splichal, str. 23-25)

Park definira javnost (the public) kot posebno **vrsto skupine**; v nasprotju s prisotno množico (the crowd) je »vedenje javnosti, ki se izraža v JM, rezultat diskusije med posamezniki, ki zavzemajo nasprotna stališča. Ta razprava temelji na predstavitvi dejstev«.

Za **JAVNOST** je značilno, da se individualne pobude in interesi porajajo iz nedefinirane osnove skupne zavesti in se razvijajo v značilni vzajemni interakciji med njenimi pripadniki, torej v nekakšnem racionalnem diskurzu; v nasprotju s prisotno **MNOŽICO**, v kateri vzajemna interakcija ustvarja nadzor nad vsemi člani skupine, omejuje individualne pobude in interese ter vodi v izgubo individualne avtonomije.

Za **JAVNOST** je temeljnega pomena proces vzajemnosti med interesi oz. interesnimi »strankami« v javnosti, ki ohranja razlike med njimi in v katerem ena stran vedno predpostavlja drugo (nasprotno), saj nobena stran(ka) ne bi bila tisto, kar je, brez obstoja druge.

Za **JAVNOST in MNOŽICO je skupno**, da v obeh potekajo **procesi socialne adaptacije** (posnemanja) in **spreminjanja**: ne javnost in ne množica nista formalno organizirani skupini in nimata oblike norme (ni regulacije, nadzora in samozavedanja); obe sta predhodni obliki preobrazbe družbenih skupin v nove skupine; »ni ju mogoče obravnavati kot splošno voljo v zgodovinskem pomenu besede, ampak kot empirično predhodno stopnjo k njej«.

Park prihaja do opredelitve razlike med prisotno množico in javnostjo prek razlikovanja med »**primarno vzajemnostjo**« (oziroma interakcijo) in »**vzajemnostjo, prek katere kolektiviteta deluje sama nase**«. Primarna vzajemnost omogoča nastajanje vedenja, ki ga ponavadi sprožajo mnenjski voditelji in se skoraj mehanično (z imitacijo) razširi po vsej družbi ter postane skupno vsem. S pomočjo primarne vzajemnosti prevzema vsaka generacija od prejšnje velik del svoje tradicije, denimo jezik, navade in običaje. Prav nasproten temu je proces, v katerem skupine zavzamejo odnos do nečesa v svojem okolju – proces, v katerem se ukvarja kolektivna pozornost, prek katere *skupina deluje sama nase*.

Parkovo razlikovanje med dvema oblikama interakcije je mogoče navezati na dva ključna cilja nadzorovanja, ki je bodisi:

- a) usmerjeno k doseganju določenih ciljev, na primer pridobiti redke vire ali dobrine (nadzor nad okoljem ali **zunanjji nadzor**)
- b) samonadzor (**notranji nadzor**) in ima opraviti z (ne)pričakovanimi spremembami in pretnjami – nadzor tu ni usmerjen k drugim ciljem, temveč je cilj sam v sebi.

V razvoju množice se posamezniki nezavedno, brez razmisleka združijo kot enota. V nasprotju z drugimi tipi skupin tako prisotna množica kot javnost predstavljata »**individualistično obliko družbe**«, predstavljata **prehod k novi, bolj stabilni družbeni obliki**. Pogoji, pod katerimi posameznik vstopi v javnost, so precej strožji kot pri množici (kjer so individualni interesi in motivi zatirani). Ni namreč zahtevana samo sposobnost čustvovanja in empatije, ampak sposobnost mišljenja in rezoniranja z drugimi. Poleg tega **javnost izraža tudi kritike** in tedaj so mnenja deljena. **Če izgine kritičnost, izgine tudi javnost**. Medtem ko je v prisotni množici ključni dejavnik kohezije POSLUŠNOST, javnost vodita razsodnost racionalen razmislek. Čeprav je javnost podobna prisotni množici v tem, da nanjo vplivajo kolektivni vzgibi, se ti vzgibi izražajo le v posameznikih. Za Parka je JM »vpogled, pridobljen s kritiko in iz nje izviraajočo pojasnitvijo vzgiba, ki nadzoruje javnost«

16. Kako Herbert Blumer definira javnost in množico? (Splichal, str. 25-26)

Blumer je javnost obravnaval kot **elementarno skupino ljudi**:

- a) ki se srečajo z nekim problemom
- b) ki so razdeljeni glede na ideje, kako se lotiti problema
- c) ki se vključijo v razpravo o problemu

Elementarni in spontani značaj javnosti izvira iz dejstva, da se javnost pojavlja kot »naravni odgovor« na obstoj nekega problema; ne obstaja v organizirani obliki in njenega vedenja ne določajo tradicija in kulturni vzorci. Nasprotne strani javnosti Blumer ne določa več - kot Park - s prisotno množico (crowd), ampak z razpršeno množico (mass), ki jo najboljše ponazarjajo prejemniki v množičnem komuniciranju, ki jih zanima neko dogajanje.

V nasprotju z javnostjo **je za množico značilno**:

- 1) da jo lahko sestavljajo **pripadniki najrazličnejših slojev**
- 2) da so **posamezniki**, ki jo sestavljajo, **anonimni**
- 3) da je med njimi (tudi v nasprotju s pripadniki prisotne množice) **malo interakcije**, ker so **med seboj fizično ločeni**
- 4) da je le zelo ohlapno organizirana in ni sposobna delovati tako učinkovito kot npr. prisotna množica

Za Parka lahko rečemo, da njegova prisotna množica (the crowd) predstavlja DEMONSTRANTE, Blumerjeva razpršena množica (the mass) pa predstavlja OBČINSTVO MEDIJA!

16. Kako C. Wright Mills definira javnost in množico? (Splichal, str. 26)

C. Wright Mills je javnost definiral v nasprotju z množico (a mass), ki se razlikuje tako od javnosti kot od prisotne množice (the crowd). Mills pravi: »V javnosti, kot razumemo ta

izraz:

1. toliko ljudi izraža mnenja, kot jih sprejema
2. Javne komunikacije so organizirane tako, da je mogoče takoj in učinkovito odgovoriti na vsako mnenje, izraženo v javnosti
3. Mnenje, oblikovano s tako diskusijo, se zlahka spremeni v učinkovito akcijo, celo proti, če je potrebno, vladajočemu sistemu oblasti.
4. Institucije oblasti ne prodirajo v javnost, ki je torej bolj ali manj avtonomna v svojem delovanju.

TODA Mills je do koncepcije javnosti, kot jo ponuja klasična demokracija, skeptičen in jo primerja s »podobami iz bajke«. Podobno kot kasneje Habermas ugotavlja, da je prišlo do regresije v razvoju javne sfere oz. do refevdalizacije javnosti, predvsem kot posledica:

- 1) intervencionistične vloge države in zaradi tega
- 2) izginjajoče jasne meje med državo in civilno družbo
- 3) odmiranja tradicionalnih javnih prostorov, kot so kavarne in saloni
- 4) homogenizacije in komercializacije množičnih medijev

Ne nazadnje se določena kritična distanca do klasičnega pojma javnost kaže tudi v pluralizaciji pojma: predmet obravnave ni več javnost (THE public), ampak »množica posebnih javnosti« (publics oz. a public), medtem ko je splošna javnost postala – paradoksalno – publicistični sinonim za populacijo, nekakšno vsoto ali statistično povprečje, ki pomeni dejansko nasprotje javnosti.